

לא להגיד: "לא"

written by פרופ' זכי שלום | 19.02.2024

בדיווח שמסר הושינגטון פוסט ב-14 בפברואר 2024 נמסר שממשל הנשיא ביידן וכמה מדינות ערביות, ביניהן מצרים, ירדן, קטר, סעודיה והאמירויות, פועלים במרץ כדי להציג מתווה מפורט ומקיף של הסדר שלום בין ישראל והפלסטינים, שיכלול גם לוח זמנים להקמת מדינה פלסטינית. העיתון מוסר שייתכן שהודעה על כך תימסר בשבועות הקרובים. המתווה, לפי העיתון, קשור למאמצים האינטנסיביים להשיג הסכם בין ישראל והחמאס שיוביל להפסקת אש ולשחרור החטופים.

ההערכה היא שהפסקת האש תימשך לפחות שישה שבועות ובמהלכם ניתן יהיה להודיע על התוכנית ולנקוט צעדים קונקרטיים למימושה, כולל הקמת ממשלה פלסטינית זמנית. בעלי היוזמה מקווים שניתן להגיע להסכם בין ישראל והחמאס לפני חג הרמדאן, המתחיל ב-10 במרץ 2024. בעלי היוזמה חוששים שמתקפה ישראלית ברפיח תביא לעצירת היוזמה.

"הפיל שבחדר", אומרים בעלי היוזמה, הוא כמובן ממשלת ישראל. הסיכוי שהיא תסכים לפינוי יישובים, להקמת עיר בירה פלסטינית במזרח ירושלים, לשיקומה של רצועת עזה ולאיתוד הגדה המערבית עם הרצועה אינו גבוה. כדי לעודד אותה שלא להשליך את ההצעה לפח מציעים בעלי היוזמה להעניק לישראל ערביות ביטחוניות ונורמליזציה עם סעודיה ומדינות ערביות אחרות.

שרים בממשלה, ביניהם השר סמוטריץ' והשר קיש, הזדרזו לדחות את היוזמה מכול וכול. ראש הממשלה, נתניהו, שהתראיין ל-ABC ונשאל על עמדתו בסוגיית המדינה הפלסטינית נקט גישה מתוחכמת יותר: "כשמדברים על מדינה פלסטינית", הוא אמר למראיין, "אני שואל למה בדיוק מתכוונים בכך? האם הם ימשיכו ללמד את ילדיהם על בסיס של ספרי לימוד המחנכים לטרור ולהשמדת ישראל? לזה אני בוודאי אומר: לא. הדבר החשוב ביותר שחייב להישאר בידי ישראל הוא שליטה ביטחונית על השטח שמערב לנהר הירדן".

מסעו האחרון של מזכיר המדינה בלינקן לאזור, כותב העיתון, וביקוריהם של מלך ירדן וראש ממשלת קטר בארצות הברית לאחרונה, התמקדו ב"צעדים מעשיים שאין חזרה מהם שיש לנקוט לצורך הקמת מדינה פלסטינית שתחיה בשלום לצד מדינת ישראל". היוזמה של בלינקן זכתה לתמיכה, ישירה ועקיפה, של מדינות אחרות. שר החוץ הבריטי, דיוויד קמרון, הביע עניין בהכרה מוקדמת במדינה פלסטינית.

התבטאות דומה באה מפיו של סוון קופמאן, הנציג המיוחד של האיחוד האירופי לתהליך השלום במזרח התיכון. המדינות שגיבשו יוזמה זו מקוות לקדמה במפגשים עם נציגי מדינות בעולם שישתתפו וועידת מינכן שנפתחה ב-16 בפברואר 2024.

אישים בממשל הבהירו כי קיימת אפשרות של הכרה מוקדמת של ארצות הברית במדינה

פלסטינית, מתן ערבויות ביטחון לישראל ולפלסטינים, קידום נורמליזציה ושיקום הרצועה.

אישים בעולם הערבי וברשות הפלסטינית הביעו ספקנות רבה אם היוזמה הזו תוכל להתממש. הם מזכירים את העובדה שיוזמות דומות בעבר, ובייחוד תחת ממשל הנשיא אובמה, לא צלחו. במהלך המלחמה הנוכחית, הם הדגישו, לא הראה הנשיא ביידן נכונות לעמוד בתקיפות מול צעדיה המאסיביים וההתקפיים של ישראל ברצועת עזה, למעט הדרישה לסיוע הומניטרי ולהימנעות ככל האפשר מפגיעה באזרחים.

מנקודת ראותה של מדינת ישראל וממשלת ישראל, יוזמה זו מציבה סיכונים לא מעטים. היא תהיה כרוכה, קרוב לוודאי, בתביעה מישראל להפסיק לחלוטין את הלחימה מבלי שיעדי המלחמה הושלמו. מהלך כזה יפגע באורח אנוש בדימויה ההרתעתי של מדינת ישראל ויציג אותה כמדינה שספגה מהלומה צבאית קשה ב-7 באוקטובר ובמשך למעלה מארבעה חודשים לא הצליחה להתמודד נגדה באורח החלטי.

בעיני מדינות שחתמו על הסכמי שלום עם ישראל, ובעיקר מדינות ברית אברהם, תצטייר ישראל כמדינה שאין לה יכולת עמידה מדינית מול ארצות הברית. כוח המשיכה של ישראל כבעלת ברית יספוג מכה קשה, ומדינות אסלאמיות אחרות שאולי שקלו להצטרף לתהליך השלום תירתענה מכך.

השאלה היא כיצד ישראל צריכה להגיב על כך. אנו סבורים שדרך התגובה של ראש הממשלה נתניהו, "כן, אבל", כפי שבאה לביטוי תחת ממשל אובמה בעיקר במסגרת מה שכונה "נאום בר-אילן", נכונה יותר משלילה חד-משמעית של היוזמה וחוסר נכונות להשתתף במהלכים הקשורים בה.

בעת הנוכחית ישראל יכולה להעלות טיעונים כבדי משקל ומוצדקים עניינית שיעמידו את בעלי היוזמה במצב של מגננה. כך למשל ישראל יכולה לטעון שהיא תתקשה לקחת עליה סיכון של מדינה פלסטינית כל זמן שהיא צריכה להתמודד מול האיום הקיומי שמציבה בפניה איראן. היא יכולה לטעון שהדיון בסוגיית המדינה הפלסטינית חייב להידחות עד לאחר שהאיום האיראני יוסר מעל הפרק. היא יכולה גם לתבוע הכרזה פומבית של ההנהגה הפלסטינית על הכרה במדינת ישראל כמדינת הלאום של העם היהודי. נכונות של ההנהגה הפלסטינית לרפורמה מאסיבית בספרי הלימוד ברשות הפלסטינית וברצועת עזה, והפסקת התשלומים למבצעי טרור.

ברובד עמוק יותר, ומעבר לכל התנאים החשובים האלו, ישראל צריכה להבהיר שהדרך למדינה פלסטינית חייבת לעבור בשינוי יסודי של הרש"פ ובהוכחת יכולתה לפעול כריבון אחראי לשטח ולאוכלוסייה שתחת אחריותו. מאחר שהרשות הפלסטינית חייבת לעבור כברת דרך ניכרת הכרוכה בשינויים בהנהגתה לצד שינוי עומק במאפייני תפקודה, אין בשלות להקמת מדינה פלסטינית אלא בסיומו של התהליך ולא בתחילתו. חשוב עוד להדגיש שהמציאות המאוד מורכבת ברצועת עזה מחייבת מענה ייחודי ומורכב כשלעצמו, לכן כל חיבור בעת הזו בין רשות פלסטינית כושלת בגדה המערבית לרצועת עזה יוביל לכישלון מוחלט בשני המקומות.

על כן, נכון לחשוב ולדבר במונחים תהליכיים והסדריים על בסיס הוכחת יכולות ביצוע ולאפשר לשתי היחידות הטריטוריאליות הפלסטיניות להשתקם במקביל ובאופן עצמאי, ורק אז לחשוב במונחים של חיבור ביניהן. כל זה נכון יהיה לעשות במסגרת המעטפת של הארכיטקטורה האזורית החדשה, שתבסס על הנורמליזציה בין ישראל לבין המדינות הערביות, בדגש על ערב הסעודית. הארכיטקטורה האזורית החדשה יכולה לספק את המעטפת התומכת לתהליכים הנדרשים בזירה הפלסטינית ולייצר מרחבי הזדמנויות חדשים, כאלו שיאפשרו לישראל ולפלסטינים מרחבי גמישות גדולים יותר.

אנו סבורים שנכון מבחינת ישראל להציג יוזמה משלה הנשענת על סדר פעולה המתחיל במעטפת האזורית, עובר דרך תהליכי השינוי המתחייבים ברשות הפלסטינית ושיקום הרצועה, כשני תהליכים במקביל וללא חיבור ביניהם, ואת כל אלו להתנות בפירוק המערכות השלטונית והצבאית של החמאס ברצועת עזה והשבת כל החטופים, לצד דרישה לחופש פעולה ביטחוני מלא.

אנו סבורים שהצגת הצעה ישראלית המתכתבת עם ההצעה המתקמת תתקבל בצורה אוהדת יותר ומבינה יותר מאשר שלילה מוחלטת של ההצעה. היא נכונה מבחינה עניינית ומבחינה טקטית בעת ובעונה אחת, ומשרתת את האינטרסים האסטרטגיים של ישראל.